

ZINĀTNES DZĪVE

<https://doi.org/10.22364/lviz.110.07>

KONFERENCE “CASTELLA MARIS BALTICI XV” POLIJĀ

Šoruden jau 15. reizi notika Baltijas jūras piekrastes valstu viduslaiku piļu pētnieku konference “Castella Maris Baltici”, kuru 1991. gadā aizsāka tolaik jaundibinātā Somijas viduslaiku arheologu biedrība un tās toreizējais vadītājs Knuts Drake – viens no pazīstamā piļu pētnieka Armīna Tūl-ses skolniekiem. Jau uz pirmo konferenci tika ielūgti toreiz nesen brīvību atguvušo Baltijas valstu pārstāvji. Turpmāk katru otro gadu vienā no Baltijas jūras zemēm tiek rīkotas regulāras tikšanās, lai Eiropas ziemeļ-austrumu daļas viduslaiku arheologi, vēstures un arhitektūras pētnieki, kā arī muzeju darbinieki un universitāšu pasniedzēji varētu iepazīt cits cita veikumu piļu izpētē, gan klausoties referātus, gan apmeklējot attiecīgās valsts pieminekļus, gan apmainoties ar jaunāko literatūru. No 2019. gada 9. līdz 13. septembrim “Castella Maris Baltici XV” konference notika Polijā, un to bija organizējis Lodzas Universitātes Arheoloģijas institūts. Konferencē piedalījās apmēram 30 pārstāvji no astoņām valstīm – Vācijas, Dānijas, Zviedrijas, Somijas, Krievijas, Igaunijas, Latvijas un Polijas.

Konferences “Castella Maris Baltici XV” galvenā tēma bija “Vidus-laiku piļu materiālā kultūra”. Kā vienmēr, dalībnieki tēmu bija izpratuši visplašākajā nozīmē, kas atspoguļojās nolasītajos 16 referātos un divos stenda referātos. Kā jau noprotams no konferences tēmas, lielākā daļa referentu bija arheologi. Dažādu valstu pārstāvji iepazīstināja klausītājus ne tikai ar arheoloģiskajos izrakumos atrastajām senlietām un celtnu paliekām, bet arī ar citām materiālajām liecībām, kas ļāvušas spriest par daudzveidīgām ikdienas norisēm pilīs.

Pirmās grupas referāti bija veltīti arheoloģisko senlietu izpētei, pievēršoties atsevišķiem priekšmetiem vai to grupām. Poļu arheologi Aldona un Aleksanders Andžejevski (*Andrzejewski*) un Janušs Petšaks (*Pietrzak*) iepazīstināja ar Pomerānijas agro viduslaiku nocietinājumā Racionžā (*Raciqż*) atsegto kalēja darbnīcu un tajā atrastajiem priekšmetiem. Lodzas Universitātes arheoloģe Anna Marcinjaka-Kajzere (*Marciniak-Kajzer*) referēja par atradumiem, kas saistīti ar pirtīm. Šīs ēkas lokalizēt palīdzējuši apraksti 16. gs. inventarizāciju materiālos, kuros minētas priekšpilis bijušas pirtis koka ēkās ar netālu no tām ierīkotām akām vai ūdens cisternām. Helsinku Universitātes doktorante Elina Tereve (*Terävä*) referēja

par sava promocijas darba rezultātiem – viņa senlietu atradumus no pagājušā gadsimtā vairākās pilīs veiktiem izrakumiem salīdzinājusi ar vēlo viduslaiku piļu inventāriem. Krievu mākslas vēsturnieks Ilja Antipovs kopā ar arheologu Dmitriju Jakovļevu bija sagatavojuši referātu par arhibiskapa pili Novgorodā vairākās laicīgās celtnēs atrastiem priekšmetiem. Tie liecina par kādreizējo darbu virtuvē, kvasa vārītavā un alus brūzī, kas minēti arī rakstītajos avotos un atzīmēti senākajos pils plānos. Par Latvijas pils atrastajiem viduslaiku priekšmetiem referēja divi Latvijas vēstures institūta pārstāvji – Rūdolfs Brūzis par tuvciņas ieročiem, bet šīs informācijas autore – par 14.–17. gs. saules pulksteņiem. Turaidas muzejrezervāta vēsturniece Vija Stikāne bija sagatavojusi posteru par Turaidas pili atrastu bronzas zīmoga spiediņi, tā attēla atšifrējumu un salīdzinājumu ar līdzīgiem atradumiem Piltenes un Limbažu pili. Čehu arheologs Josefs Hlozek (*Hlozek*) bija atsūtījis stenda referātu par Krživoklātas pils izrakumos iegūtajām dzelzs senlietām.

Otrajā grupā var apvienot referātus, kuru autori arheoloģiskos atradumus bija izmantojuši kā līdzekli pils arhitektūras attīstības vai viduslaiku ikdienas norišu skaidrošanai un datēšanai. Somu arheoloģe Tarja Knūtinena (*Knuutinen*) izpētījusi vairākās pilīs zemes uzpildījumos iegūtās senlietas un secinājusi, ka būvdarbos uzbērumu veidošanai vai ceļu labošanai izmantoti ikdienā uzkrātie atkritumi, kuros nelielā skaitā izmesti sadzīves priekšmeti ar nolietojuma pazīmēm, bet lielāko daļu veido pārtikas gatavošanā un amatniecības ražošanā radušies organiskas izcelsmes pārpalikumi, kurus nevarēja otrreiz izmantot. Dāņu arheologs Klauss Frederiks Sērensens (*Sørensen*) referēja par savu arheoloģisko pētījumu rezultātiem Niborgas pili, kur dažādos kultūrslāņa horizontos atrastos dzīvnieku kaulus noteikuši zoologi. Secināts, ka izrakumos 14. gs. slāņos atrasto dzīvnieku kaulu dažādība ir neliela, kas liecina par pils iemītnieku vienkāršu uzturu. Toties 16. gs. slāņos konstatēts tik daudz atšķirīgu zivju un putnu kaulu, kas nepārprotami norāda uz daudzveidīgu un smalku ēdienu gatavošanu un saskan ar rakstītajos avotos atrodamiem datiem par Dānijas karaļa biežu uzturēšanos šajā pili minētajā laikā. Igaunju arheologs Arvi Hāks (*Haak*) savā ziņojumā bija apkopojis informāciju par arheoloģiski atrasto keramiku tajās vācu pilīs Igaunijas teritorijā, kuru celtniecība rakstītajos avotos minēta 13. gadsimtā. Viņš secināja, ka līdz šim iegūtais arheoloģiskais materiāls parāda pakāpenisku pāreju no vietējiem māla traukiem, kas lietoti koka pilīs, uz vācu ievesto keramiku mūra pilīs. Tomēr ne visur varēts konstatēt 13. gs. darinājumus, un tas varētu būt saistīts ar ierobežoto izrakumu platību. Somu arheologs Janne Harjula (*Harjula*) iepazīstināja ar viduslaiku dzīvesvietā Koroinenā

atrastajām senlietām, kas liecina par tās labiekārtojuma līmeni un nocietinājuma raksturu.

Trešās grupas referāti bija saistīti ar piļu arhitektūras izpēti. Kopenhāgenas pieminekļu aizsardzības speciālists un arhitekts Kjelds Borhs Vests (*Vesth*) iepazīstināja ar vairākās Dānijas pils savāktajām būvīzvērtības liecībām, kas norāda uz apkures ierīču un ateju izvietojumu dažādos stāvos. Tallinas Universitātes arheologs Villu Kadakass (*Kadakas*) referēja par Virtsu (*Werder*) pils izrakumos atsegto ārējo vārtu nocietinājumu sistēmu, kuras izmantošana vēl jāpēta tuvāk. Vācu arheologs Felikss Birmans (*Biermann*) demonstrēja uz Greifenbergas pils cietuma sienām ieslodzīto ieskrāpētos vēlo viduslaiku "grafiti". Starp fiksētajiem zīmējumiem minami primitīvi attēloti cilvēki, zemnieku darbarīki, svēto tēli, pentagrammas jeb lietuvēna krusti, bet maz sastopami gadskaitļi un atrasti tikai atsevišķi burti. Referents uzsvēra šādu grafisko liecību vēl nepilnīgu apzināšanu, mēģināja piedāvāt attēlu skaidrojumu un salīdzināja tos ar dažu citu cietumu sienu zīmējumiem vācu pils. Mākslas vēsturnieks Kristofers Hermans (*Herrmann*) izvērtēja 14. gs. Prūsijā Marienburgas pili celtās izcilās dzīvojamās ēkas – Vācu ordeņa virsmestra rezidences arhitektūrā saskatāmo ģeometrisko stilu, uzsverot tā būtisko atšķirību no sava laika laicīgo valdnieku piļu dekora. Šim pašam arhitektūras piemineklim pievērsās arī poļu arhitekta un restauratora Izabella Bžostovska (*Brzostowska*), iepazīstinot ar 19. gs. un 20. gs. sākuma pārbūvēs Marienburgas pili rekonstruētajām celtņu daļām. Poļu mākslas vēsturnieks Kazimežs Pospiesznis (*Pospieszny*) referēja par viduslaiku arhitektūras iezīmēm karaļu un dižciltīgo pils Dienvidpolijā, no kurām daļu konferences dalībniekiem bija iespēja iepazīt pašu acīm.

Referātu sesijām sekoja autobusa ekskursijas uz vairākiem viduslaiku arhitektūras pieminekļiem, kas atrodas Polijas dienvidu daļā t.s. Juras laikmeta augstienē. Tika apskatītas iespaidīgās balta kaļķakmens pilsdrupas Olština (*Olsztyn*), Mirova (*Mirów*), Seveža (*Siewierz*) un Ogrodzeņeca (*Ogrodzieniec*), kas kļuvušas par labi apmeklētiem tūrisma objektiem. Notika iepazīšanās ar renesanses laikā pārbūvēto pili Peskova Skala (*Pieskova Skala*), kurā iekārtots muzejs ar iespaidīgu viduslaiku mākslas darbu kolekciju, apmeklēja arī vēl arvien sākotnējo funkciju pildošā benediktīniešu abateja Tiņeca (*Tyniec*), kurā tūristiem piedāvā ielūkoties ne tikai baznīcā, bet arī nelielā vēstures ekspozīcijā un klostera ražojumu veikaliņā. Aplūkojot kāda mūsdienu poļu magnāta veikto Bobolices (*Bobolice*) pilsdrupu pārbūvi par Disnejlandai raksturīgu pasaku pili, dalībnieku vidū izraisījās dzīvas diskusijas un izkristalizējās tēma nākamajai konferencei, kura pēc diviem gadiem tiks rīkota Latvijā. Tajā no-

lemts apspriest, kāda ir viduslaiku piļu loma mūsdienu sabiedrībā katrā no Baltijas piekrastes valstīm. Konferences “Castella Maris Baltici XV” beidzamās dienas rītā Krakovā bija noorganizēta konferences dalībnieku tikšanās ar Vāveles (*Wawel*) pils pētniekiem, kas iepazīstināja ar nozīmīgākajiem arheoloģiskajiem atsegumiem un to demonstrēšanu muzeja ekspozīcijā.

2017. gadā Vācijā notikušās konferences “Castella Maris Baltici XIV” rakstu krājuma iznākšana ir aizkavējusies, bet organizatori solīja to publicēt nākamgad. Tas, tāpat kā iepriekšējie “Castella Maris Baltici” sējumi, iznāks sērijā *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae (AMAF)*, ar kuras izdevumiem var iepazīties un tos pasūtīt Somijas viduslaiku arheologu biedrības mājaslapā <http://www.skas.fi/in-english/amaf-series/>.

Latvijas pārstāvju piedalīšanos konferencē “Castella Maris Baltici XV” Polijā finansiāli atbalstīja Valsts kultūrkapitāla fonds.

Ieva Ose

<https://doi.org/10.22364/lviz.110.08>

KONFERENCE “MIJIEDARBĪBA BALTIJAS LOKĀ BRONZAS LAIKMETĀ” HAMBURGĀ

2018. gada 22.–24. novembrī Hamburgas Universitātes Aizvēstures arheoloģijas institūtā (*Institut für Vor- und Frühgeschichtliche Archäologie*) Vācijā notika bronzas laikmetam veltīta konference – Mijiedarbība Baltijas lokā bronzas laikmetā (*Circum-Baltic interaction in the Bronze Age* jeb saīsināti CIBA). Konference bija iedalīta trijos tēmu blokos: 1) dzīvesvietas un ekonomika; 2) materiālā kultūra un 3) robežas un sakari. Kopumā, neskaitot ievadrūnas, tika prezentēti 18 pētījumi, kas skāra dažādus bronzas laikmetā notiekošos procesus Baltijas jūras reģionā. Lai gan bronzas laikmetam un aizvēstures izpētei kopumā ik gadu veltītas dažādas konferences un simpoziji (piemēram, *Nordic Bronze Age Symposium*, EAA jeb *Annual Meeting of the European Association of Archaeologists* u.c.), tomēr šī ir pirmā, kurā uzsvars likts tieši uz Baltijas jūras reģionu.

Pirmajā dienā ievadziņojumu par konferences idejas aizsākumiem sniedza Hamburgas Universitātes arheologs un profesors Franks Nikulka (*Frank Nikulka*). 2017. gadā tika izveidota darba grupa, kuru pārstāvēja bronzas laikmeta pētnieki no dažādām Baltijas jūras reģiona valstīm. Šajā sanāksmē tika izveidota konferences koncepcija un struktūra. Konferences